

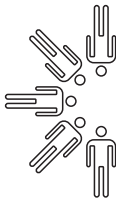
Psihanaliza jungiană

O introducere contemporană

Mark Winborn

Traducere din limba engleză de

Oana Badea

MISTERELE
INCONȘTIENȚULUI
COLECTIV

TREI

Cuprins

Figuri	7
Introducere	9
1. O scurtă istorie a psihologiei analitice	19
2. Obiective și atitudini în psihanaliza jungiană	37
3. Structura și stratificarea psihicului. Arhetipurile și inconștientul colectiv	53
4. Teoria jungiană a complexelor	81
5. Perspective jungiene asupra viselor	108
6. Alte concepte-cheie din psihanaliza jungiană. Procese, stări și energie	129
7. Perspectivele jungiene asupra mecanismelor de apărare și psihopatologiei	142
8. Tehnica în psihanaliza jungiană	153
9. O privire de ansamblu asupra formării în psihanaliza jungiană	174
10. Reflecții din practica mea de psihanalist jungian	180
Încheiere. Tendințe de dezvoltare în psihanaliza jungiană	187
Bibliografie	193
Index	219

Nota redacției:

Majoritatea citatelor din C.G. Jung folosite în această traducere sunt preluate din *Operele Complete* ale lui C.G. Jung traduse din limba germană, la Editura Trei. Însă în unele cazuri există mici diferențe între textul german și traducerea sa în engleză, folosită aici de Mark Winborn. De aceea, pentru înțelegerea optimă a textului său, în aceste situații particulare ne-am raportat la citatele din Jung folosite de acesta și traduse direct din engleză pentru cartea de față.

Figuri

2.1 Diagrama lui Jung privind relația analitică

4.1 Diagrama unui complex

Introducere

Am primit cu încântare invitația lui Aner Govrin pentru a contribui cu un volum despre psihanaliza jungiană contemporană la seria *Introduceri în Psihanaliza Contemporană*. Nu este doar o onoare faptul că am fost invitat, ci întreaga filosofie a seriei este în concordanță cu perspectiva pe care o am asupra psihanalizei. Interesul meu inițial față de psihanaliză s-a dezvoltat prin intermediul operei lui Carl Gustav Jung și al psihologiei analitice. Am fost atras de apropierea lui de experiența spirituală, de sublinierea acesteia ca parte semnificativă și importantă a vieții, precum și de capacitatea sa de a include teoria psihologică într-un cadru cultural amplu.

Pe de altă parte, la începutul pregătirii mele analitice, am fost expus altor școli de gândire psihanalitică, prin trei supervizori/profesorii cu orientări multiteoretice față de travaliul clinic, care completeau și extindeau modelul jungian ce se afla la baza pregătirii lor. Fiindcă au reușit să se inspire din alte perspective și să facă deosebirea între conceptele jungiene și alte cadre teoretice, i-am simțit ca având o înțelegere mai diferențiată și mai nuanțată a lui Jung, menținând totodată un punct de vedere mai divers privind fenomenele clinice decât supervizorii și îndrumătorii mei care se concentrau exclusiv asupra ideilor din psihologia analitică. Acoperirea unui teritoriu vast al lumii ideilor psihanalitice a rămas o parte esențială a călătoriei mele din ultimii treizeci de

ani. Prin urmare contribuția adusă acestei serii reprezintă o parte importantă, organică a călătoriei mele.

Prin influența inițială a supervizorilor mei și mânat de propria curiozitate, mi-am dezvoltat competențe în psihologia sinelui, în perspectiva kleiniană, în relațiile de obiect, în Bion, în intersubiectivitate și în perspectiva relațională. Deși apelez de regulă la concepte și tehnici din toate aceste direcții, consider că munca lui Wilfred Bion și a altor scriitori postbionieni reprezintă cel mai influent element complementar adus formării mele jungiene, astfel încât am ajuns acum să cred că abordarea mea este un hibrid jungian-bionian.

C.G. Jung și psihologia analitică au o poziție complexă și interesantă în contextul psihanalitic mai amplu. Pe de o parte, deși separarea dintre Freud și Jung a avut loc în 1913, în urmă cu peste o sută de ani, mulți dintre cei care aparțin lumii jungiene păstrează o rezistență puternică față de încorporarea ideilor ce provin din alte școli de psihanaliză. Deși există multe persoane care integrează cu ușurință alte idei și tehnici psihanalitice, unele încă aderă la perspectiva conform căreia psihologia analitică este complet diferită de alte modele de psihanaliză și își doresc să evite „contaminarea“ modelului lui Jung cu alte modele care își au, în mod istoric, rădăcinile în concepțiile lui Freud privind psihicul.

De asemenea, mulți dintre cei ce aparțin lumii psihanalitice încă sunt rezervați față de Jung și analiștii jungieni, o rezervă ce pleacă de la sciziunea dintre Jung și Freud și de la eforturile ulterioare ale lui Freud și ale celor din cercul său intim de a-l discredita pe Jung și teoriile sale (Grosskurth, 1991). O mare parte

din lumea psihanalitică îl percepe pe Jung ca fiind prea mistic ori e derutată de referințele complexe ale lui Jung la surse aparent ezoterice din mitologie, alchimie și gnosticism pentru a-și sprijini teoriile și a-și ilustra materialul de caz. Deși limbajul și trimiterele lui Jung pot părea opace pentru cei neinițiați în abordarea sa, limbajul și stilul lui Melanie Klein, Jacques Lacan sau Wilfred Bion sunt adesea dificil de asimilat pentru cei neinițiați în munca lor, până ce se produce un anumit nivel de imersiune.

Totuși o parte din rezistența lumii psihanalitice față de Jung s-a diminuat în ultimele decenii. Anne Alvarez, analist kleinian, recunoaște această schimbare:

Avem nevoie de perspectiva psihanalitică pentru a ne ajuta să vedem ghinda din stejar, bebelușul din copil sau sânul pierdut în ursulețul de pluș pufos al copilului. Dar s-ar putea să avem nevoie de perspectiva psihologiei dezvoltării și de aceea a lui Jung pentru a ne ajuta să vedem stejarul din ghindă, omul care este țelul dezvoltării copilului și care este în proces de devenire. (1992, p. 177)

Samuels (1996, p. 472) rezumă evoluția din psihanaliza contemporană care a permis o receptivitate sporită față de Jung: „Psihanaliza post-freudiană a continuat să revizuiască, să repudieze și să extindă multe dintre ideile seminale ale lui Freud. [...] Multe dintre problemele și caracteristicile esențiale ale psihanalizei contemporane ne aduc aminte de perspectivele adoptate de Jung în primii ani“. Această schimbare este reflectată și într-o observație a

cercetătorului freudian Paul Roazen: „Puține figuri responsabile din psihanaliză ar fi deranjate astăzi dacă un analist și-ar prezenta niște puncte de vedere identice cu cele ale lui Jung din 1913“ (1976, p. 272). Robert Wallerstein* ne oferă o evaluare și mai amplă a situației în ceea ce privește relația dintre Freud și Jung și, în esență, cea dintre comunitatea psihanalitică și psihologia analitică:

Există oameni care spun astăzi — și cred că au dreptate — că, dacă perspectiva jungiană ar fi apărut astăzi, ar fi fost inclusă în corpul psihanalizei așa cum s-a întâmplat în cazul lui Kohut, iar jungienii nu ar fi ajuns să simtă că trebuie să plece. Genul de unitate pe care Freud a încercat să-l impună era unul imposibil, fiindcă necesita o adevărată ortodoxie. (citată în Hunter, 1994, p. 333)

Brown (2018) subliniază nevoia unui dialog sporit între psihologia analitică și psihanaliza contemporană. Efortul de a reconcilia psihologia analitică și psihanaliza a început cu un grup de jungieni de orientare psihanalitică din Londra, de după Al Doilea Război Mondial**, sub influența lui Michael Fordham. Analiștii jungieni care integrează ideile psihanalitice și pun mai mult accent pe dezvoltarea timpurie au ajuns să fie numiți „școala de dezvoltare“ a psihologiei analitice (Samuels, 1985/2013), iar această

* Fost președinte al Asociației Psihanalitice Americane și al Asociației Psihanalitice Internaționale.

** Numită inițial „școala de la Londra“, spre deosebire de cei care se pregăteau în cadrul „școlii de la Zürich“.

orientare a devenit o perspectivă influentă în psihologia analitică.

În concordanță cu spiritul acestei serii, *Introduceri în Psihanaliza Contemporană*, scopul acestui volum este acela de a oferi o perspectivă asupra dezvoltării și temelor conceptuale fundamentale din psihanaliza jungiană pentru cei care nu sunt foarte familiarizați cu modelul lui Jung. În plus, acest volum abordează relațiile dintre ideile lui Jung și idei similare ale altor școli de gândire psihanalitică și, totodată, subliniază elemente din modelul lui Jung care ar putea completa alte perspective psihanalitice. Acest volum îmi pune la dispoziție, de asemenea, un cadru unde să pot împărtăși unele dintre reflecțiile mele ca psihanalist jungian contemporan ce lucrează dintr-o perspectivă multiteoretică.

Capitolul 1 oferă o istorie succintă a psihologiei analitice, a relației timpurii dintre Freud și Jung și a modului în care conflictele apărute în acea relație au modelat dezvoltarea psihologiei analitice. De asemenea, subliniez relația complicată dintre psihanaliză și psihologia analitică de-a lungul deceniilor. În cele din urmă, schițez principalele schimbări și orientări teoretice care au apărut pe măsura evoluției psihologiei analitice încă de la nașterea sa.

Cel de-al doilea capitol, „Obiective și atitudini în psihanaliza jungiană”, pune accentul pe principala preocupare sau principalul obiectiv al psihanalizei jungiene, și anume conceptul lui Jung de individuație. În acest capitol sunt abordate, de asemenea, atitudinea simbolică, conștiința, influențele teleologice și locul necunoscutului. Capitolul se încheie cu o explorare a relației analitice în psihanaliza jungiană

și a apropiării teoretice care are loc între psihologia analitică și psihanaliză pe măsură ce ies la suprafață concepte asemănătoare cu cele ale lui Jung în alte orientări psihanalitice.

Arhetipurile și inconștientul colectiv reprezintă subiectul Capitolului 3. Arhetipurile și inconștientul colectiv sunt cele mai importante aspecte conceptuale ale psihologiei analitice care diferențiază psihanaliza jungiană de alte școli de psihanaliză, prin urmare sunt esențiale pentru a înțelege modelul teoretic al lui Jung. De asemenea, are loc o dezbatere dinamică în cadrul psihanalizei jungiene cu privire la interpretările contemporane ale acestor concepte. Aceste critici sunt menționate în Capitolul 3.

Capitolul 4 se concentrează exclusiv asupra teoriei lui Jung despre complexe și asupra aplicării clinice a acestei teorii. În acest capitol sunt discutate cercetările privind complexele, precum și reinterpretări și extinderi recente ale teoriei originale a lui Jung. De asemenea, subliniez paralelele clare dintre teoria complexelor formulată de Jung și teoria relațiilor de obiect.

În Capitolul 5, analizez teoria și practica jungiană a viselor. Schițez orientarea lui Jung față de teoria viselor și procesul său asociativ-dramatic de interpretare a viselor, dar dezbat și diferențele dintre Jung și Freud în ceea ce privește visele. În plus, indic unele dintre diversele abordări care au apărut în cadrul psihologiei analitice, cum ar fi cele ale lui Robert Bosnak și James Hillman. În cele din urmă, discut despre asemănările și diferențele dintre abordările jungiene ale viselor și abordarea lui Wilfred Bion.

Majoritatea celorlalte concepte-cheie din psihologia analitică sunt tratate în Capitolul 6. Aici vorbesc despre conceptualizarea de către Jung a libidoului, a simbolurilor, a funcției transcendente, tipologiei și sincronității.

Capitolul 7 este dedicat perspectivelor jungiene privind mecanismele de apărare și psihopatologia. Acest capitol tratează lipsa relativă de concentrare asupra mecanismelor de apărare în psihologia analitică și problemele care survin din cauza acestei treceri cu vederea. De asemenea, discut despre contribuțiile speciale ale lui Jung la teoria mecanismelor de apărare, precum și conceptualizarea psihopatologiei de către Jung, care pune accentul pe întreaga personalitate a pacientului și pe rolul unilateralității poziției conștiente a pacientului în ceea ce privește dezvoltarea psihopatologiei.

Rolul tehnicii în psihanaliza jungiană este discutat în Capitolul 8. La fel ca în cazul mecanismelor de apărare, o mare parte din comunitatea analitică jungiană a avut multă vreme rezerve față de rolul tehnicii în analiză. Sunt explorate limitările care iau naștere din aceste rezerve, precum și argumentele pe care se bazează. Restul capitolului se concentrează asupra perspectivelor jungiene privind cadrul analitic, analiza transferului/contratransferului, interpretare și imaginație activă.

Capitolul 9 oferă o privire de ansamblu asupra pregătirii psihanalitice jungiene. Se pune un accent deosebit asupra diferențelor dintre pregătirea analitică jungiană și pregătirea altor școli de gândire psihanalitică, mai ales asupra atenției jungiene acordate studiului imersiv al mitologiei, basmelor,

sistemelor religioase și alchimiei. Sunt descrise și subiecte secundare, care nu se găsesc în alte cadre de pregătire psihanalitică.

Reflecțiile mele privind propria experiență ca psiholog clinician și psihanalist jungian contemporan reprezintă subiectul Capitolului 10, mai exact crezul meu analitic prezentat pe scurt. În acest capitol, subliniez elementele abordării jungiene pe care le prețuiesc și domeniile psihanalizei jungiene cu care nu sunt de acord sau pe care nu le consider valoroase. De asemenea, trec în revistă modul în care au fost integrate alte școli de gândire psihanalitică în fundamentul meu jungian, mai ales munca lui Wilfred Bion și a altor post-bionieni. În plus, discut despre elementele generale ale experienței analitice pe care le folosesc în practica mea.

Din cauza naturii intenționat restrânse a acestui text introductiv despre psihanaliza jungiană contemporană, nu am reușit să includ multe exemple clinice legate de conceptele esențiale discutate aici. Din perspectiva mea, acesta este un rezultat nefericit al conciziei lucrării, fiindcă interesul meu a fost întotdeauna față de aplicațiile clinice ale psihanalizei. Este principala concesie pe care am făcut-o în scrierea volumului de față. Această carte se deosebește de alte texte introductive despre psihanaliza jungiană în mai multe feluri. Majoritatea introducărilor în psihanaliza jungiană se adresează persoanelor care au cunoștințe limitate despre alte școli de gândire psihanalitică. Prin urmare nu se fac prea multe eforturi pentru a lega conceptele și practicile jungiene de alte idei și metode psihanalitice. De asemenea, textele introductive jungiene sunt

orientate adesea către un public general larg, nu către clinicienii practicanți. Acest volum este menit să le prezinte psihanaliza jungiană psihanalizatorilor și psihoterapeuților psihanalitici care au deja competențe în cel puțin una dintre celelalte orientări psihanalitice, însă au o expunere limitată la orientarea jungiană. Al doilea scop al acestui volum este acela de a oferi un rezumat al psihanalizei jungiene contemporane, al dezbaterilor care au loc în cadrul psihologiei analitice, și al relației dintre psihologia analitică și psihanaliză pentru cei care se pregătesc să devină psihanalizatori jungieni sau psihoterapeuți de orientare jungiană. Volumul de față constituie o resursă care abordează conceptele esențiale și literatura fundamentală a psihanalizei jungiene și care oferă, totodată, o sinteză a dezbaterilor contemporane ce au loc în cadrul psihologiei analitice. Nu a mai apărut un volum asemănător în literatura jungiană de la studiul lui Samuels (1985/2013), *Jung și post-jungienii*, așadar nevoia unei noi lucrări era semnificativă.

În cele din urmă, sper ca cititorii jungieni ai acestui volum să înțeleagă valoarea conectării ideilor jungiene cu diverse concepte din alte perspective psihanalitice. După cum a spus cândva Max Müller, unul dintre fondatorii studiului comparativ al religiilor: „Cel care cunoaște o singură religie nu cunoaște de fapt niciuna“ (Stone, 2016, p. xix). Cred că același lucru se aplică și în cadrul psihanalizei: expunerea la mai multe teorii ale psihanalizei ne rafinează înțelegerea principalului sistem al psihanalizei în care suntem înrădăcinați. De fapt, Jung exprimă o opinie similară: „Un adevăr [...] definitiv are nevoie de consonanța multor voci“ (1976/2019, §1236). Jung chiar

afirmă explicit că abordează analiza dintr-o perspectivă multiteoretică: „Pentru mine nu există față de individ decât înțelegerea individuală. Este nevoie pentru fiecare pacient de un alt limbaj. Astfel, eu pot fi auzit vorbind într-o analiză în limbaj adlerian, în alta, folosind limbajul freudian“ (1965/1996, p. 165). Scopul acestui volum este acela de a le prezenta psihanaliza jungiană celor mai puțin familiarizați cu munca lui Jung și de a continua să caut „consonanța multor voci“.

1. O scurtă istorie a psihologiei analitice

Istoria psihologiei analitice este strâns întretesută cu relația dintre Jung și Freud. Jung a absolvit Universitatea din Basel ca medic în anul 1900 și a fost numit psihiatru asistent sub îndrumarea lui Eugen Bleuler la Spitalul Psihiatric Burghölzli din Zürich. Pe vremea aceea era influențat de munca lui Freud și Josef Breuer, care fusese publicată sub numele *Studii despre isterie* (1895), precum și de neurologii francezi Jean-Martin Charcot și Pierre Janet, care studiau și tratau tulburările disociative.

Jung a încercat să citească *Interpretarea viselor* (1899/2017) a lui Freud la scurtă vreme după publicarea sa, dar ca proaspăt psihiatru în vârstă de 25 de ani a simțit că nu are suficientă experiență pentru a înțelege implicațiile teoriilor lui Freud. Când a recitit-o în 1903, Jung și-a dat seama că studiile empirice pe care le efectua cu experimentul asocierii verbale (vezi Jung, 1973/2017) sprijineau teoriile lui Freud, mai ales teoria refulării. În 1906, el a inițiat o corespondență cu Freud*, căruia i-a trimis o copie a manuscrisului său, *Diagnostische Assoziationsstudien*. Freud a răspuns cu entuziasm, bucuros să întâlnească un tânăr cercetător dintr-o instituție psihiatrică de prestigiu din Elveția care oferea un sprijin empiric pentru teoriile sale psihanalitice. Freud se bucura,

* Corespondență care a continuat până în 1913 (vezi McGuire, 1974/2015).

de asemenea, să primească sprijin din partea unui non-evreu, deoarece era preocupat de impactul antisemitismului asupra acceptării psihanalizei, fiind deja nevoit să se confrunte cu caracterizări ale psihanalizei drept „știință evreiască“, astfel că, aparent, le-a spus colegilor săi evrei că „Jung ne va salva“ (Johansson și Punzi, 2019, p. 140). Freud a răspuns pe 11 aprilie 1906: „Cea mai recentă lucrare a dumneavoastră, «Psihanaliza și experimentul asociației», m-a bucurat bineînțeles cel mai mult, fiindcă aici dumneavoastră, bazându-vă pe experiență, pledați pentru faptul că eu nu am relatat nimic altceva decât adevărul din domeniile încă neatinse ale disciplinei noastre“ (McGuire, 1974/2015 p. 3). Freud l-a invitat pe Jung să-l viziteze la Viena în 1907. Au discutat timp de douăsprezece ore neîntrerupte la prima lor întâlnire, ceea ce reflectă intensitatea relației ce se înfiripa atunci între ei, descrisă adesea ca o dinamică tată-fiu intensă și reciproc idealizantă.

Însă aceste schimburi inițiale nu au fost lipsite de ambivalență pentru Jung, care simțea deja presiunea exercitată de Freud pentru a-i sprijini teoriile cu o loialitate deplină. În timpul uneia dintre primele lor discuții, Jung își aduce aminte că Freud l-a implorat: „Dragul meu Jung, promiteți-mi să nu renunțați niciodată la teoria sexuală. Este lucrul esențial. Vedeți, trebuie să facem din ea o dogmă, un bastion de neclintit“ (Jung, 2004, p. 185). Însă relația lor a continuat să se desfășoare într-o manieră pozitivă în general, cel puțin la suprafață.

În 1909, atât Freud, cât și Jung au fost invitați să țină prelegeri în Statele Unite, la Universitatea Clark din Worcester, Massachusetts. Freud l-a invitat și pe